

Rosa Virgínia Mattos e Silva, “*O português são dois...*” - *Novas fronteiras, velhos problemas*. Parábola, 2004.

O presente volume, chamado “*O português são dois...*” - *Novas fronteiras, velhos problemas*, está composto de once artigos procedentes, na súa maioría, de publicacións e comunicacións previas da coñecida lingüista brasileira Rosa Virgínia Mattos e Silva, na actualidade profesora de portugués na Universidade Federal de Rio de Janeiro (UFRJ). A pesar da súa diversa procedencia, con este conxunto de artigos que teñen como denominador común a preocupación polo respecto e pola conservación da diversidade lingüística e cultural do Brasil, a autora pretende levar a cabo unha revisión crítica da vixente política lingüístico-educativa do portugués brasileiro, entendido como lingua vehicular da institución educativa. Neste país, a pesar de seu incontestábel *status* de maior potencia económica da América do Sur, está aínda en vigor un réxime de desigualdade social baseado na negación da diversidade lingüística. Así, na súa engranaxe a lingua -tal e como pode ser inferido do seu baixísimo índice de escolarización primaria completa (só o 38% das crianzas escolarizadas conclúen a primaria) e do subsecuente alto índice de analfabetismo (18,4%)- xoga un importante papel como instrumento de exclusión social. Desta maneira, a variante estándar do portugués brasileiro (variante materna dunha pequena faixa socialmente privilexiada e urbana) é colocada como única variante lexítima do sistema escolar, negando, en consecuencia, a validez do resto de dialectos (variantes maternas da esmagadora maioría da poboación brasileira).

Partindo da constatación desta situación de desigualdade, que se completa cos datos referentes á existencia de importantes poboacións, sobre todo indíxenas, cuxa lingua materna non é o portugués, a autora realiza ao longo de toda a obra un apelo en favor do respecto pola diversidade cultural e lingüística, premisa indispensable para acabar coa política sistematicamente excluínte das camadas privilexiadas e urbanas dominantes no Brasil.

O presente volume está organizado nos seguintes artigos:

“Dizem que vai mal o vernáculo no Brasil”. Neste artigo, en que é posta en cuestión a crenza xeneralizada de que o portugués do

Brasil está caracterizado por unha grande heteroxeneidade dialectal, realízase unha crítica da liña educativa posta en marcha desde mediados da década de 70 en virtude da idea tendenciosamente sostida por parte das autoridades governamentais dun progresivo empobrecemento cultural e lingüístico dos universitarios, nomeadamente representado polo deficitario dominio da norma estándar.

“Diversidade lingüística, língua de cultura e ensino de portugués”. Partindo da análise da lexislación e orientacións metodolóxicas vixentes no Brasil en materia de ensino do portugués, o artigo realiza unha crítica da tendencia purista do ensino exclusivo e excluín-te da variante estandarizada do portugués.

“A diversidade do portugués brasileiro e seu ensino aos povos indíjenas”. Neste apartado, partindo dun exame previo acerca do tipo de política educativa potencialmente aplicábel nas comunidades indíjenas e da constatación da necesidade de ter en conta a diversidade de situacións de contacto e aculturación en que se encontran as diferentes comunidades, a autora, antepondo a premisa do respecto pola variedade lingüística e cultural, realiza unha discusión acerca da necesidade de ensino dos indíjenas, así como do tipo de portugués a ensinar.

“Língua portuguesa – Novas fronteiras, velhos problemas”. Este artigo está dedicado a realizar un estudo das consecuencias da expansión do portugués no Brasil nas linguas e nas comunidades indíjenas. Este apartado complétase coa presentación da situación lingüística específica de diversas comunidades indíjenas como por exemplo, os Xikrin e os Gaviões, que moran na área do Tocantins, ou os Kamayurá, residentes no Xingu Meridional.

“Diversidade lingüística brasileira e ensino do português – Proposições comentadas”. Este apartado está dedicado ao estudo desde un punto de descritivo e histórico da diversidade lingüística, dialectal e de normas de prestixio existentes no Brasil para, desta maneira, tentar, por un lado, desfacer o mito, amplamente estendido en círculos académicos, da unidade lingüística do portugués brasileiro e pór en causa e reinterpretar, por outro, a suposta crise do ensino da lingua portuguesa.

“Que gramática ensinar, quando e por quê?”. Este traballo céntrase en realizar unha crítica da pertinencia e eficacia do ensino da gramática desde os modelos tradicionalmente prescritivos e excluín-tes. De xeito alternativo a autora propón, por un lado, a

preparación de novos materiais pedagóxicos que dean o soporte adecuado para todo ensino da lingua, isto é, non exclusivamente prescritivo, e a formación sólida, por outro, dos profesores en lingüística e sociolingüística para a aplicación dun modelo descriptivo en que, para o adestramento dos alumnos nos modelos normativos e prestixiados, se aproveiten os coñecementos previos referentes á gramática da variante coa cal se incorporan ao sistema de ensino.

“Alfabetização no Brasil”. Este apartado está dedicado a realizar unha análise da realidade brasileira en relación co índice de alfabetización da súa poboación. A autora mostra que a variación diatópica no grao de alfabetización está directamente relacionada coa variación dialectal e coa calidade do ensino oficial (na actualidade principalmente debuzado sobre a perpetuación das diferenzas sociais parcialmente baseadas na lingua que aínda definen o Brasil).

“O que corrigir no português dos nossos alunos?”. Partindo dunha reinterpretación da realidade sincrónica do portugués brasileiro e dunha análise diacrónica da importancia do factor escolarización na comprensión da variabilidade do portugués brasileiro, este artigo ten como obxectivo último a reformulación do papel dos profesores de lingua portuguesa en relación co tipo de aspectos lingüísticos que deben ser corrixidos no proceso aprendizaxe dos alumnos brasileiros. Así, a autora avoga por unha maior formación lingüística, en xeral, e sociolingüística, en concreto, dos profesores para unha máis eficaz e menos excluínte práctica docente en materia de ensino de portugués brasileiro como lingua materna.

“Uma política para o ensino da língua portuguesa n o Brasil”. A partir da revisión dos obxectivos do ensino de portugués brasileiro como lingua materna, da análise crítica dos modelos prescritivos tradicionais e da esixencia dunha formación lingüística ampla dos profesores de portugués, a autora lanza neste apartado unha serie de ideas para a reformulación da política de ensino da lingua portuguesa no Brasil.

“O português são dois – Variação, mudança, norma e a questão do ensino do português no Brasil”. Partindo dun esbozo da historia social do portugués brasileiro e do desenvolvemento da escolarización no Brasil, neste artigo vólvese novamente sobre a cuestión da necesidade de ter en conta no ensino de portugués brasileiro a realidade sociolingüística en que se encontran in-

mersos os alumnos, exemplificada mediante tres mudanzas en curso que teñen que ver coa variación sintáctica diatópica: a desflexionalización do verbo e a reestruturación do sistema pronominal suxeito, o obxecto nulo e a desaparición do clítico de acusativo e as estratexias de relativización.

Dado o carácter divulgativo e ao mesmo crítico desta obra, "*O português são dois...*" - *Novas fronteiras, velhos problemas* eríxese, do punto de vista pedagóxico, como unha obra de lectura moi recomendábel para os docentes de galego como lingua materna xa que, a pesar de se encontrar totalmente focada sobre a realidade educativa, lingüística e social brasileira, pon en cuestión o modelo prescriptivo de ensino da lingua, tamén vixente en Galiza, en que tradicionalmente se apoia a política educativa de moitos estados. Desta maneira, esta obra poderá resultar de grande utilidade para a reformulación do modelo tradicional de ensino de galego como lingua materna que en Galiza, despois de máis de vinte anos de proceso de normalización lingüística, ten mostrado, mediante o desaproveitamento dos coñecementos previos dos alumnos, resultados semellantes aos brasileiros no que se refire á exclusión e anulación da diversidade dialectal.

PAULO MALVAR